

Duch pokoje a smířlivosti, který vane zde z Komenského, není slabost, nýbrž síla, jako *sprostnost*, již se neustále dovolává, není chudoba, nýbrž bohatství duše, povýšené nad sváry a roztržky světa jevového.

Každý, kdo si přečte tuto knihu Komenského, řekne: ejhle, program našeho moderního státu československého. A mnohý snad dodá: zmodernisujeme-li jeho myšlenky! Ale já odpovídám: nikoliv, jsou modernější, než se ti zdá; jsou modernější, než dnešek tuší; jsou modernost sama. Synovství k Bohu, bratrství k lidem — bratrství důsledně, nezastavující se před hmotnými předsudky a neurážející se o ně —, kde jest co modernějšího? A kde bylo to vysloveno důsledněji a ryzeji z ducha větší lásky?

Ne program, ale samo duchové poselství našeho nového státu předjato jest v této knížce Komenského.

Neboť: nesmí býti v našem státě duchovního, který by sloužil hmotě; nesmí býti člověka, který by vinou naší na duši své újmy trpěl; nesmí býti chudasa, který by prodával sílu svého těla a s ní sílu *svého ducha*; nesmí býti rabstva ani duchovního, ani tělesného. *Říší bratrství musí býti cele a úplně tento nový stát*, a v den, kdy se zpronevěří tomuto poslání svému, vyřat buď z kořene a prach jeho rozmeten po tváři vší země!

Měli jsme svůj stát a ztratili jsme jej, ne bez své viny; ale útěchou a radostí naší jest, že jsme ho znovu získali svými zásluhami, silou ducha i srdce.

Avšak: obtížnější než získali jest udrželi. A udrželi se cti a slávou budeme jej moci jen vyvinulím všech svých sil a ctností.

Odcházejí

Míním: knížata, králové a císařové; ne místodržitelé, presidenti soudů a zemští i okresní inspektoři. Ti odcházejí sice také jako jednotlivci, ale typus zůstává — bude představován jen jinými exempláři; kdežto oni odcházejí, zdá se, již jako druh. Vyhynou brzy, možno říci o nich přírodopisným termínem.

Bavorsko, to selsky konservativní, těžkokrevné a flegmatické Bavorsko, stává se republikou; a Vilém II., nezřekl-li se posud trůnu, učiní to zítra, nebo bude s něho smeten. A po něm padnou s něho i ostatní, takže do desíti do patnácti let nezbude z nich ani jednoho v Evropě; i ti, kdož zvítězili v této válce, nepřežijí jí dlouho. Dohráli svou úlohu; přežili se; a ukládají je již do sbírky starožitností a kuriosit. A za dvacet třicet let budou některého z nich, čistě vypreparovaného a v líhu naloženého, ukazovat dětem; bude mít svou nálepku vědecky přesnou a spolehlivou i svůj rodokmen; a řada obrázků bude rekonstruovatí toto předpotopní zvíře v jeho rozličných úkonech, které si příští člověk bude moci již představití jen v obraznosti. Tu bude na jednom obrázku dalekohledem sledovat pohyby vojska a na jiném v trysku přejíždět podél vojenských řad; onde bude střílet srnce nebo bažanty pečlivě mu nadháněné — dvě stě za den! — a jinde zase podepisovat ortele smrti. Slovem: dokonalý zabíjäcký mechanism co nejroztomileji sehraný a bezvadně fungující. Ale všechno již jen na obrázcích nebo v jiných napodobeninách. Myslím, že dětem bude při tom naskakovat husí kůže a babičky,

pamětnice těch starých časů, budou trestat nebo odměňovat vnučata povídkami o těch vymřelých nestvůrách.

Odchází také Vilém II., tento krvavý filosofický tatrman, a nutí tě, abys promyslel mnoho z krivolakých stezek, jimiž se uskutečňuje dějinná spravedlnost. Jaká potvorná směs protiv jest tento poslední Hohenzollern! Blouznivec i šosák, commis-voyageur i romantik, průmyslový podnikatel i umělecký diletant! Všem rozumět, všecko znát, do všeho mluvit, všecko řídit, o všem tlachat! Chtěl i malovat i komponovat i básnit i vojevůdcovat i cizí země objevovat — všecko, jako děti! A básnil by, komponoval by i vojevůdcoval by i objevné cesty by podnikal, kdyby se to dalo pořídit jen ústy!

Člověk zcela a úplně divadelní, bez jádra, rozběhlý a rozšumělý úplně v povrch. Stále na jevišti, stále před fotografickou deskou, stále na první stránce Woche! Kde Bismarck a jiní zakladatelé minulé pruské velikosti mlčeli, tam on tlachal stále, vyžvatlával se, mluvil pro galerii. Jaká podivná vnitřní a základní neúcta k sobě, třebaš na vnějšek maskovaná sebeterovitější svatozáří!

Jest charakteristické pro něho, jak všecko chtěl rozhodovat sám, osobně. Svědčí to o hluboké nedůvěře i v ideu, v metodu, v zákon a řád ve světě i v dobré jádro lidské. Takový Vilém věří jen v sebe, ve svou osobní inspiraci, ve svůj osobní nápad a podnik — vždyť on jest osoba posvěcená, vyvolený nástroj vůle boží! Nic netvoří podle něho idea, která nese poselství ke všem lidem a upravuje svět podle určitého řádu; nic nedovede říci člověku, nic mu sdělit — bez režiséra Viléma, který musí v každém jedinečném případě vždy znova osobně zakročiti! A člověk má podle Viléma tupou duši, která nic nedovede z poselství božské ideje pochopit, a zlou, zvrhlou vůli, která nedovede bez něho nic uskutečnit! Málokde a málokdy byl tak urážen a podceňován člověk!

Jak veliký jest vedle tohoto žalostného, krvavého tatrmana božský mudrc čínský Lao-tse se svou teorií dokonalé vlády. Pravá vláda *nečiněním, nezasahováním* tvoří organicky tím, že

prostředkuje bez pretense, jen vnitřní autoritou, *bez násilí*; jest to nic, jež tvoří všecko, prázdnota, jež ssaje plnost. Jak divošský, surový jest pojem vlády takového Viléma a ovšem milionů a milionů jiných Evropanů s ním, kterým vláda jest jen usoustavněné násilí a již nedovedou pochopiti, že úkol člověka jest nekonečně i skrovnější i hrdější zároveň: co nejméně *překážeti* svými soukromě osobními choutkami a záchvaty působení a rozlévání božské ideje...

Politická filosofie Vilémova byla celá protekciónářská: Němci, germánská rasa, jsou vyvolená rasa, již náleží vláda nad Romány, nad středomořskými národy, původci revolučního chaosu, hlavně Velké revoluce francouzské; a mezi Němci Vilém přímo jest vyvolený nástroj vůle boží... Jaké surově nízké představy o Bohu jsou skryty za těmito myšlenkami a hýbají jimi, dá se těžko vypovědět.

Podivná náhoda jest, že tento muž, kterým se do krve zranil dítě Vilém a jímž povraždil i miliony svého národa, ukul a nastříl — *Francouz*; ale není to ryzí náhoda, jest v tom hlubší smysl, který napovím níže. Původcem theorie o povýšenosti germánské rasy jest opravdu Francouz, hrabě Gobineau, básník a diplomat, autor dialogů *Renesance* i u nás známých, ve své knize *Essay o nerovnosti ras lidských*. Gobineauův germanism byl sen romantika a význam jeho byl docela platonický; jeho theorie vznikla v době největší politické bezmocnosti Německa v padesátých letech 19. století. Hrabě Gobineau pokládal se za potomka staré šlechty, za potomka Franků a Normanů, dobyvatelů pořímských Gallie, a proto Gobineau rase svých domnělých předků přiznává vladařské právo nad světem. Gobineau byl vášnivý reakcionář, rozhodný nepřítel demokracie a revoluce. „V jádře,“ napsal, „položení mého ducha jest takové: nenávisť demokracie a její zbraně revoluce, a této nenávisti hovím, když ukazují v jejích pravých rysech revoluci a demokracii, když říkám, z čeho se rodí (z pokažení germánské krve) a k čemu směřují (k úplnému úpadku lidstva).“ Závěr *Essaye Gobineauovy* jest vpravdě zcela pesimistický: krev arijsko-germánská, jediná

440 vpravdě čistá, jediná povolána k tomu, aby zde uskutečnila společenský řád a vládu, byla příliš často porušena nečistou krví cizí, takže lidstvo čeká úplný nevyhnutelný úpadek, jehož poselkyně jest již demokracie!

Tyto romantické fantazie Gobineauovy přešly ve Francii bez pozornosti, alespoň širších kruhů literárních a ovšem i politických. Gobineau byl do nedávna ve Francii neznámý. Ale zapadly do Německa a zde staly se vítaným olejem na plamen národní samolibosti a výlučnosti, zažehnutý německými filosofy Fichtem, Gervinem, Heglem. Sestárlý Wagner seznámil se osobně s Gobineauem, byl okouzlen jeho knihami. Bayreutské listy staly se semenišťem myšlenek Gobineauových v Německu; a Wagnerův zeť a pravověrný životopisec a vykladač, známý kulturní filosof a historik Houston Stewart Chamberlain, spisovatel Základů devatenáctého století (i my jsme si je přeložili!), konstruuje svůj arijsko-germánský „edeltyp“ podle Gobineaua... A zde jest jeden z pramenů, a hlavní snad, z něhož se napájela politická filosofie Viléma II.

Takové jsou osudy sobeckého snu francouzského reakčního romantika. Staly se zkrvaceným tělem v Německu. Neboť Francouzové bojí se snů, a nehrají si jimi; vědí, že jsou někdy nebezpečnější nežli granáty a šrapnely. Ale německý nevědomc-barbar chce si zapáliti o ně cigaretu a žasne, když se roztrhnou a zraní jej a jeho blízké...

Pojetí vlády i slávy u Viléma II. bylo surové a nízké. Vládnouti vpravdě může jen ten, kdo nejlépe a nejvíce *slouží*; a nejlépe a nejvíce slouží *mrtví*, neboť jejich osoba nestaví se již jako překážka mezi jejich dílo a život a svět, v nichž chce a má působit. Božská spravedlnost oddělila přísně od sebe slávu a život. Kdo vztahuje za živa nedočkavě ruce po slávě, chytá proradný jen stín její, který sluje marnivost; neboť pravá skutečná sláva jest vyhražena mrtvým. A právem: neboť oni jediní dokonale a cele slouží živým.

Byl bych rád, abychom si to vděčně uvědomili právě nyní, v tento štědrý, laskavý podzim národní, v dobu naší národní

sklízňě. Úroda, kterou nám živí svázejí do stodol a již porazili na poli nebo sčesali v sadech, jest dílo našich velikých mrtvých z celé řady generací; vzrostla na národním hřbitově, kterému se právem může říci svaté pole. 441